

Jak se daří krahujci obecnému na střední Moravě a v Nízkém Jeseníku?

Ondřej Boháč

Kdo má rád přírodu a pozorně ji sleduje, jistě o tomto malém, hbitém a nenápadném dravci slyšel. V zimě častý návštěvník ptačích krmítek, pro slunečnici tam ale nelétá. Krahujec obecný (*Accipiter nisus*) je malým

dravcem velikosti poštolky, žije převážně v jehličnatých lesích v celé republice, ale také v lesících kolem měst, nebo do přímo v městských parcích. Ke hnízdění využívá převážně mladé zapojené smrkové porosty.

Hnízdící samec krahujce obecného s uloveným vrabcem. Foto Ondřej Boháč

Mláďata krahujce obecného ve věku cca 15 dnů (foto pořízeno během kroužkování). Foto Ondřej Boháč

Monitoring hnízdišť krahujce obecného

Hnízdiště krahujce obecného lze hledat jak v zimě podle starých hnízd, tak během hnízdění, kdy ho prozradí trhání potravy na pařezech. Ani po skončení sledování aktivních hnízd v daném roce není nutné čekat s hledáním nových. Většina mláďat opouští hnízda na konci června, ale u hnízd se drží někde i déle než měsíc. Během procházky lesem tak lze najít nové hnízdiště i začátkem srpna díky poměrně nápadnému pískání vyvedených mláďat. Až do zimy je pak možné u některých nově nalezených hnízdišť zjistit, zda krahujci hnízdiště využili i poslední sezonu. Pokud bylo hnízdění úspěšné, můžeme na hnízdě vidět zbytky peří z ulovených pěvců a přilepené chmýří z mláďat na větvičkách na okraji hnízda.

Krahujci mnohdy bývají svým hnízdištěm věrní. Každý rok si staví nové hnízdo, které je od těch starých často vzdálené jen pár desítek metrů. Díky tomu můžeme po pečlivém ohledání okolí hnízda vědět, zda bylo hnízdiště využíváno i v minulých letech. V některých, mnohdy malých porostech tak lze najít i 7 starých hnízd v různém stavu.

Na dohledaných trháníštích lze identifikovat jeho potravu. V roce 2025 bylo na trháníštích určeno 12 druhů ptáků a celkem 46 jedinců. Nejčastější potravou byla pěnkava obecná (*Fringilla coelebs*), největší zajímavostí pak byl u tohoto dravce specializovaného na lov drobných ptáků norník rudý (*Clethrionomys glareolus*). Většina identifikované potravy pochází od menších samců, protože samice začínají lovit až od určitého věku mláďat a trháníště nevyužívají tak intenzivně.

Během poloviny června probíhá na dostupnějších hnízdech kroužkování mláďat. Mimo samotné kroužkování se zjišťuje pohlaví mláďat. Krahujci občas také trpí známou chorobou trichomonózou, která je pro mláďata často fatální, lze tak zjistit i na jakém počtu hnízd se tato choroba objevuje, zda postihuje více samce nebo samice a jaká je její četnost v jednotlivých letech. Díky určení stáří mláďat na hnízdě je pak možné poměrně přesně zjistit, kdy se vylíhla a kdy byla zahájena inkubace. Hnízdění sledujeme i za pomoci fotopastí, které se umísťují převážně na trháníště. I díky nim lze mnohdy identifikovat potravu, dozvíme se navíc chování mezi partnery, vzájemnou komunikaci, kdy samec na trháníště volá samici sedící na hnízdě, která po kontrole bezpečnosti u hnízda přilétá a probíhá předávka. Některé páry využívají i více než 5 trháníšť, jiné během celého hnízdění

využívají jen 1–2. Díky tomu lze pak z fotopastí odhalit, v jaké frekvenci samec přináší potravu. Trháníště lákají také kuny lesní (*Martes martes*), které na základě dat z fotopastí nechybí v žádném hnízdišti krahujců! Neméně užitečné jsou pak fotopasti pro zjištění nebo i přečtení případného kroužkovaného ptáka.

Ztráta prostředí

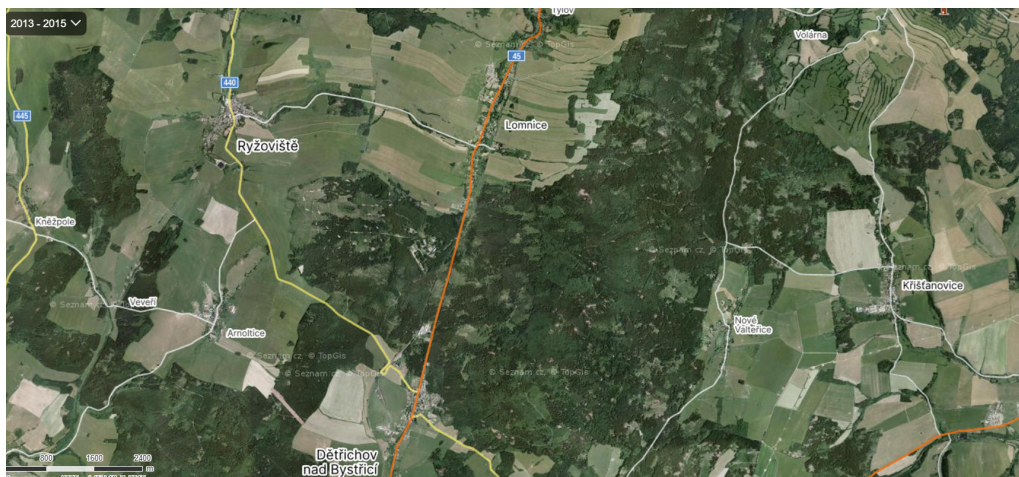
V oblasti Hané a Nížkého Jeseníku, kde probíhá tento výzkum, tvořily jehličnaté lesy ještě před deseti lety převážně kulturní smrčiny. V letech 2015–2018 došlo v důsledku velmi suchých let a následných kůrovcových kalami k plošnému odtěžení téměř všech smrkových porostů, a to včetně mladých lesů věkové kohorty do 20 let. Z biotopů vhodných ke hnízdění krahujce obecného tak zůstaly pouze fragmenty. Krahujcům mnohdy stačí ke hnízdění vtroušené smrčiny o velikosti 1–2 ha (nezřídka i menší) v jinak smíšeném, nebo do převážně listnatém lese. V oblasti Hané však krahujci museli ze svých nároků ještě slevit. Hnízda se nacházejí v posledních letech i v zapomenutých skupinkách smrků. Hlavním problémem je, že zbylé fragmenty těchto porostů postupně dál prosychají a těžby v nich probíhají i v hnízdění sezoně. Vhodných hnízdišť tak každý rok v oblasti plošně ubývá.

Nahrazení stejnověkých monokultur druhově a věkově pestřejším lesem je z pohledu ochrany biodiverzity jednoznačně žádoucí. Na druhou stranu však takto rozsáhlé změny v krajině za velmi krátké období představují reálný existenční problém pro mnoho druhů živočichů, a to včetně zvláště chráněných. Z oblasti téměř úplně vymizel i větší příbuzný krahujce jestřáb lesní (*Accipiter gentilis*) nebo naše nejmenší sova kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*). Pozitivní je, že na podstatné části území ČR mají krahujci stále dostatek hnízdních příležitostí, a tak jejich výrazný úbytek bude zatím převážně lokální záležitostí.

Predace

Proč se krahujci nepřestěhují do borových nebo listnatých porostů? Ani v tomto případě to nemají krahujci jednoduché. Borovice (*Pinus* sp.) se zde nacházejí pouze v nižších polohách, většinou do 400 m n.m., a porostů ve správném věku je zde poměrně málo, ale i tak se je krahujci pokouší využívat. Ačkoliv hnízdo krahujců není příliš velké, borovice nemají ani zdaleka tak husté zavětvění jako smrky. Hnízdo je tak velmi nápadné, někdy viditelné v porostech i na vzdálenost vyšších desítek metrů. Tato hnízda jsou tak velice snadno zjištělná predátory. Protože zde většina krahujců začíná inkubovat snůšky na konci dubna, kdy mimo ty nejnižší polohy (zvláště při chladnějších jarech) nejsou listnaté stromy dostatečně olistěné, krahujci v nich opět nemohou svá hnízda bezpečně ukrýt. Hnízd nalezených v listnatých porostech jsou pouze jednotky procent. Krahujcům tak často vlastně nezbyvá nic jiného než držet teritorium do posledního vykáceného smrku. Některé páry najdou různé alternativy, kde se dokáží přizpůsobit, nebo využijí poslední zbytky vhodnějších porostů. Nakonec ale, minimálně zatím, krahujci mizí bez náhrady.

Koho změna lesních porostů rozhodně nezastavila, je kuna lesní, která je zde početná v posledních fragmentech jehličnatých porostů. Kuna je schopná likvidovat jak snůšky krahujce obecného, tak mláďata těsně před opuštěním hnízda. Její predací tlak bývá v některých letech jednoznačně nejvýznamnějším faktorem hnízdní úspěšnosti krahujce. V roce 2024 do zničila 8 z 12 sledovaných hnízd již během snůšky! Rok 2025, který přinesl 20 dohledaných obsazených hnízd z více než 50 kontrolovaných lokalit, ukázal, že v letech s vyššími počty lesních hlodavců nemusí být predací tlak kuny lesní tak extrémní. V průběhu hnízdění byla tři

Příklad výrazné změny lesních porostů mezi roky 2015 a 2021 v Nízkém Jeseníku. V lesním komplexu Slunečná zůstaly pouze fragmenty smíšených nebo bukových porostů. Zdroj Mapy.com

hnízda predována během snůšky a další dvě prokazatelně během období, kdy byla na hnízdě mláďata. Pro časovou náročnost se ale na řadě hnízd finální úspěšnost hnízdění nepodařilo zjistit.

Opatření na podporu krahujce obecného ve sledované oblasti

Součástí sledování populace je také přímá ochrana v době hnízdění. Od úspěšně nalezeného obsazeného hnízda je monitorován jeho průběh v rámci časových možností, a díky tomu je možné v případě zahájení těžby řešit s lesníky ochranu hnízda proti pokácení nebo vyrušení během hnízdění. V roce 2025 se tak povedlo zachránit 4 hnízda. Nutné je však vyzdvihnout ochotu lesníků, se kterými byla možná dohoda na kompromisu. V jednom

případě do byly zájem a ochota revírníka tak velké, že těžba byla pozastavena u hnízda na téměř dva měsíce. Během diskuze potom revírník projevil lítost, kolik hnízd během intenzivní těžby v minulých letech muselo doslova „padnout“. Tato osvěta je pro budoucnost krahujce v dané oblasti extrémně důležitá. Zachránit vhodné porosty už bohužel není v našich silách, avšak věcná komunikace s lesníky o důležitosti pestrosti našich lesů je nanejvýš potřebná.

Poděkování

Nakonec patří velké poděkování AOPK ČR, která od roku 2024 podporuje tento výzkum, díky čemuž je možné věnovat se krahujcům na větším území. Za vstřícnost během ochrany hnízdění rovněž děkuji Lesům města Olomouce a Lesům ČR (LS Janovice a LS Šternberk). ■